

ANELĖ ČEPUKIENĘ PRISIMENANT

...laude kintusiose sėkmes
 labai gaila tų jaunu dienų
 ar paraulin atėjau kaip
 tu na, kietas elsim meti
 to mendo mišrašius in
 gal čia mokslo ankšta prisakau
 parduoti malonius savo širdinčia
 kono rindis jaunos in mišrojo
 p dabar ar noder labai kat
 labai norėčiau pamatyt kaip toliau
 ties men tai sutikiau kimgėta
 tikrai mišrais gyvenimu kaip tado asu pasakojus mišrota
 in aprisangus namai in teltai tado sėkme čia
 kaip neamiešojau kaip labai puostackem in mišrojo
 mišrinei vėntei kaip suvalopit kai labai kasdien
 kai pimas vėias numine tai mišrojo niai valgit
 niai liantes gėrėm vėnėm ubagais prisakau tai gėrai

Anelė Čepukienė. Fotografavo Norbertas Vėlius 1966 m.

(Iš leid.: Oi tu kregždele: Anelės Čepukienės tautosakos ir kūrybos rinktinė.

Parengė Norbertas Vėlius. Vilnius, 1973)

Fone A. Čepukienės autobiografijos rankraščio fragmentas (LTR 3546)

Ne vieno dainingoje Dzūkijoje atrasto liaudies dainininko pavardė tapo neatskiriama lietuvių folkloro istorijos dalimi. Prieš šimtą metų (1904) šiame dainų tradicijomis išgarsėjusiame krašte gimė ir žymi tautosakos pateikėja Anelė Čepukienė-Čenkutė, padainavusi daugiau kaip 500 dainų, pasekusi apie 20 pasakų, užminusi per 150 mįslių, pabėrusi per 360 patarlių bei priežodžių, pateikusi vienetais nesuskaičiuojamos etnografinės medžiagos. Apie ją ne kartą rašyta spaudoje, atskira knyga išėjo jos pateiktos tautosakos ir kūrybos rinktinė*. Šios gražios sukakties proga publikuojamos pačios Anelės Čepukienės 1960–1961 m. rašytos autobiografijos (LTR 3546/17 sąsiuvinis)** ištraukos apie apsilankymą gimtinėje po daugelio metų –1945 m. palikusi Dzūkiją, ji apsigyveno Jonikaičių kaime (Pagėgių r.), ten ir buvo surasta tautosakos užrašinėtojų. Tačiau krašto, iš kurio atsinešė ne tik dainų kraitį, bet ir sunkios našlaitės dalios prisiminimus, visada ilgėjosi. Tą ilgėsį dainų žodžiais, raudų intonacijomis išlieja ir pasakodama apie brolio sūnaus vestuves, į kurias atvyko ir po keliolikos metų vėl susitiko artimus ir širdžiai mielus žmones, vaikščiojo pažįstamais takais ir takeliais...

Vilma Daugirdaitė

* * *

Kai buvau nuvažiavus in Dziūkijos kraštą pas brolį vestuvėsna, o jau daug metų nesimatius, o kaip mani brolis pasitiko – nat kepurį nusiėmęs:

– Sveika gyva, sestra. Girdėjau, kad jau tu pragarsėjai. Nat per žurnalus aini. Sakė, kad tu daug dainų išdainavai. Ir iš kur tu tiek išmokai jų?.. Tai tavo ir galva gera.

– Teip, brolali, gera galva buvo, tik durnam gyvenimu pateko. Mano laimė, kad atejo geri laikai. Tai ir aš pakilau kaip pavasarį mažas vabalėlis: kaip jį saulelė pašildo, tai jis ir kruta raičiojas, kur jam patinka. Teip, brolali, lygiai ir aš su tuom vabalėliu, kai pakilau su tuom persikėlimu. Labai gerai, kad palikau Varėnos smėlyną, o persikėliau in Klaipėdos kraštą. Tai mano ir dainos atgijo, ir aš pati atjaunėjau. Mano nat akys prašvito, nors senos. O tin buvo aptemę ir jaunos, jos buvo smėliu uždulkėję.

– Teip, sesele, tu dabar atro dai kitaip. O čia tavo žentai?

– Ir žentai, ir sūnus.

– Tai katras sūnus?

– Nu, šitas. Aukštas ir zdarovas.

– Oi, tai gražus vyras. Aš jo nepažįstu.

– Kurgi gali pažint, brolali, jei aš jį išsivežiau iš čia septynių metų. O dabar jau keturiolika metų, kai išvažiavom. Jau daug, brolali, prabėgo upėse tyro vandenėlio, daug prapūtė šiaurų vėjelių, o kiek nukrito medžių lapelių. O tu, brolali, neaplankei savo vargdienėlės seselės. Ar tu negalėjai manį aplankyti, kai girdėjai, kada aš buvau

* Oi tu kregždele: Anelės Čepukienės tautosakos ir kūrybos rinktinė. Parengė Norbertas Vėlius. Vilnius, 1973.

** Tekstas publikuojamas su visomis tarmės ypatybėmis, kiek jas išlaiko pati pateikėja ir kiek galima jas perteikti literatūrinės kalbos rašmenimis. Kai kur prašyte prašėsi būti pažymimas kietasis / (t), tačiau, siekiant teksto autentiškumo, nuspręsta niekur jo nežymėti. Rašyba bei skyryba tvarkoma pagal dabartinius bendrinės kalbos reikalavimus. Skyrybą teko tvarkyti savo nuožiūra, nes, kaip rašė pati Anelė Čepukienė, ji iš širdies troško „gerai parašyti – ir su šauktukais, ir su didžiosiom raidėm, bet, dovanokit už viską, nemoku“.

sužeista teip sunkiai arba vargau pirmais ir antrais metais, kai grįžau iš ligoninės už puse metų – kai radau viską pragerta vyro, o vaikus ubagaunant. Tada manį niekas nematė ir pažint nenorėjo. Kai priežodis sako: jei pati graži, tai vyru mieli, o jei sesuva bagota, tai broliu mieli. Tai teip ir su mumi, brolali. Kai aš buvau varginga, tai niekam buvau nepažįstama ir niekas nemylėjo, brolali. Aš panaši in lauko gėlę, kuri stovi vidury laukų be jokios užuvejėlės. Tai jų pučia visi šiaurūs vėjai ir lanksto in visas šaleles, kur tik nori vėjelis. Jos niekas neužstoja, jokia užuvejėlė. Ir jų kepina šviesi ir kaitri saulelė. Teip jų vargina nat skaudus lietulis. Teip panaši ir aš tokia vargo sutvėrimas: visų pastumta, visų nulenкта, nat ligų suspausta, o visų nulenкта, niekeno nepagailėta ir neužjausta. Jūs visi mani pamirštat ir nepasiilgstat, o aš jūs visų gailiu ir pasiilgstu.

– Žinai, sestra, kad jūs toli gyvenat, tai sunku man atvažiuot pas tavi. O jau aš ir be sveikatos.

– Ką daryt, brolali, kad negali, tai labai bloga. Bet paklausk, kaip man gera su tokiu koju. Nors aš jaunesnė, bet vaikščiot negaliu gerai. Bet kai akvata, tai nēr žiūrėta nei ligų, nei tolimos kelionės. Nors ir akmenai lyt, aš nežiūrėtau, vis tiek važiuotau.

– Tai ačiū už tai, sestra.

<...>

[Su jaunikiu] ir muzikos nuvažiau sykiu [pas jaunąją]. Tai mes turėjom laiko gert ir dainuot. <...> Nuvejom ir grikių pažiūrėt, nuvediau žentus savo, nes buvo ir žemaičių žentų. Susėdom pas pušaites, mano pažįstamas. Jos ir dabar mani vilioja, kad atsisėstau jų užuvejėlėn ir pailsėtau, su joms pakalbėtau. Mes tin gerdami vis kalbėjom apie mano praaity. O grikliai raudoni toki, švarūs, grūdų juodų kekelės nusvirį. Rodos, jie man traukti traukia, vilioti vilioja, kad aš juos parovėtau nors biskį savo darbščioms rankoms, kaip seniau grait roviau. Ir šokau aš prie grikių raut. Žentam sakau: „Pažiūrėkit, kaip uošvė moka šitų grikių raut“. Ir kad raunu, kad skubinu. Rodos, imtau visus ir nuraudau, jie man patys aina in rankas, tik spėk imt. Žentai žiūrėjo ir sakė: „Tai tikrai uošvė mūsų moka greit dirbt“. Vienas pakilo, sako: „Ainu ir aš pamėgyt, gal ir aš teip mokėsiu“. Pradėjo raut ir skubyt. Pradėjo jam visi iš rankos byrėt, tai jis grėbįs su abiem rankom, kaip ir aš. Bet jam neinas. Ko daugiau ima rankon, to daugiau krinta. Sako: „Nežinau, kodėl man nesiseka darbas. Gana, nors jie man ir labai gražūs, toki raudoni, ale neaugau aš tinai, kur grikliai, tai ir nemoku. Geriau man kirst kviečiai“.

Tada aš juos vedžiojau po kalnus, kur ganiau. Kur akmenėlių pilna, tas kalnas vadinosi Gelažtakalnis. Tin buvo daug tokių kaukaspenių, kur senutė mums pasakojo, kad tie kaukaspeniai – tai velnio pirštai. Kai insipjauni pirštą, tai jų reikia paskust ir uždėt tais milteliais, tai greit užgyja. Dar pasakojo apie tų kalnų, kad seniau, kai buvo karas kokis tai, tai kareiviai stovėjo an to kalno ir šaudė iš strėlių nok to kalno, nes buvo status tada. Bet dabar daug sumažėjįs, išvežtas žvyriu, nes buvo vieni akmenėliai. Aš jiems rodiau, kur aš slėpiaus nok vėjo duobėn, kaip ganiau, o buvo šalta. Dabar jis apaugįs didelėms pušims, o tada buvo mažutės apskuriusios šakelės. Aš jiems rodiau savo raistus, išlakstytus šimtą kartų, ir tas vagas, kur negalėjau perbrist, nes buvo tada gilios. Dabar ažeras nuleistas, tai negilios. Aš

rodiau jiems tuos akmenis didelius, kur vadinom kiškio bažnyčiom. Kada vaikas vaiką pakeldavo už ausų ir sakydavo: „Ar matai kiškio bažnyčią?“, jei kuris sako – nemato, tai dar keliam, kol pradeda nat rėkt. Rodiau, kur lipau, pušyną: kai vilkas nešė avis, tai aš bijojau labai vilko, pradedu rėkt, jis puolas in mani, aš tadu pušelėn inlipu ir rėkiu kiek galėdama: „Tui tui, vilkas avį neša!“ O jis kaip neša, taip neša. Tą viską papasakojau ir aprodiau žentam. Pavalgėm, išgėrėm ir vėl traukėm namo su daina: „Laiskit in tėvynį, laiskit pas savus, Tin pradžiugs kriūtinė, atgaivins jausmus“. O aš pradėjau nat verkt viską apgalvojus: „Kur vėjelis pūtė, Smiltelės dulkėjo, Tin ma vargdienėlės Ašaros byrėjo. Kiek žengiau žingsnelių, Tiek skaitiau žodelių Apie savo sunkią dalužėlę. Vis skundiaus tėveliam Aukštajam kalnely, Kad sunki dalelė Mažos piemenaitės“.

<...>

Kai beigės dovanot, tada atvažiau cigonai – jaunosios visa vestuvė. Vieni sėdėjo vežimuose ir dainau, kiti jojo ant tų pačių arklių. O suodini visi kai kaminai vyrai. Moterys nesuodinos, tik taip mandriai pasrėdį, kad buvo in kų pažiūrėt. O vis norėjo pabučiuot cigonai moterų. O mani tai labiausia sveikino, negalėjau atsikratyt aš jų. <...> Man ir dabar širdį spaudė pamatius, kad jieji mani bučiavo po kelis kartus ir klausė, kaip aš gyvenu. Visi stebėjos manim, juk viską žinojo apie mani gerai. Ilgai kalbėjomės. Net moterys verkė ne viena, mani pamatį. Aš negalėjau jiems visko nupasakot savo gyvenimo, o visi norėjo sužinot mano nelaimės: kaip atsitiko su koja. Aš jiems viską pasakojau, ir verkėm sykiu, ne vienas su manim verkė. Aš pasakojau, kaip aš pasiilgstu gimto krašto, o manį niekas. Tik gal žali medeliai ar tie takeliai, kur aš vaikščiojau su sveikom kojėlėm. O gal pasiilgo tas ažerėlis, tyrus vandenėlis, kur maža plaukiojau per vasarėles. Oi, skaudėjo mano širdelį, vėrė kai kalavijas – taip ilgai aš jų nematius per penkiolika metų, ir gal daugiau jau nematysiu savo kaimynėlių ir sa tavorškėlių. Jau užaugs mano takeliai žaliuoju vejeli, o paskui užaugs ir žaliais medeliais. Galės kukuot tin raibios gegutėlės, tik ne aš verksiu, vargo asabėlė. Tegul tin virsta žali medeliai povelės plunksnelėm, kad aš juos regėtau ir iš svetimos šalelės, kur jieji žaliuoja, kurioj šalalėj. Rodos, kad galėtau, tai su jais kalbėtau rytas vakarėlis, kol išpasakotau sa didį vargelį, sa sunkių buitelių. Kol mes išsi-skyrėm, tai ašarėlių krito kai skaudaus lietulio. Visi mylėjo, visi gailėjo, visi ašarėles lėjo del ma didžio vargelio...

Parengė *Vilma Daugirdaitė*